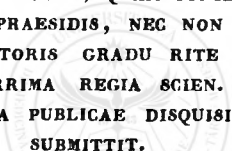

HIPPOCRATES

HOMO, PHILOSOPHUS, MEDICUS.

DISSERTATIO INAUGURALIS, QUAM CONSENSU ET AUCT.
MAGNIFICI DOMINI PRAESIDIS, NEC NON I. FACULTATIS
MEDICAE PRO DOCTORIS GRADU RITE OBTINENDO IN
ALMA, AC CELEBERRIMA REGIA SCIEN. UNIVERSITATE
HUNGARICA PUBLICAE DISQUISITIONI
SUBMITTIT.

EMERICUS P. LINDENMAYR.

HUNGARUS CSAKOVA TEMESSIENSIS.

Theses adnexae publice defendentur in Palatio Reg.
Universitatis maiori die 31 Augusti 1832.

B U D A E,

TYPIS TYPOGR. REGIAE UNIVERSIT. HUNGARICAE.

Liberam profiteor Medicinam, nec ab antiquis sum, nec a novis; utrosque ubi veritatem colunt, sequor; magnifacio saepius repetitam experientiam.

D. L. G. Klein in Praef. interp. Clin.

SPECTABILI AC MAGNIFICO

DOMINO

JOSEPHO JANKOVICH,

DE

JESZENICZE,

S. C. ET R. A. MAJESTATIS CONSILIARIO,

VICE-COMITI I. COMITATUS ALBENSIS

ENERITO.

VIRO
SCIENTIA, HUMANITATE, NOBILITATE
AEQUE INSIGNI,
DE PATRIA MERITISSIMO,
LITTERARUM FAUTORI EXCELLENTI
IN PERENNEGRATI ANIMI, SUMMAEQ. VENERATIONIS
PIGNUS
D. D. D.

AUCTOR.

Spectabilis ac Magnifice
Domine!

Tantum est TUUM MAGNIFICE VIR! in me studium, tanta novissime per TE concessa gratia, ut nil unquam majori me perfudisse laetitia publice fatear, quam ubi prima haec in arte medica conamina typis edenda, levia, tantoque Honore vix digna NOMINI TUO MAGNIFICO insignire mihi permissum esset.

Hac mea oratiuncula plurima TUA in Patriam merita laudibus extollere, non mihi est in mente; cum haec majora sint, quam quae inbecilli possim depingere calamo; nec intentionis sum perennia in dulcem salutem, integramque vitam, sive per Humanitatem, sive per Scientiam, sive per revivificantem gratiam TUAM restitutorum hominum posita monumenta commemorare, cum singularis TUA id vetet Modestia; nec etiam amplissimis verbis praedicare

audeo magnificentum mihi tot occasionibus exhibitum Favorem, cum huic praestando exilis mea non sufficiat facundia: verum data perquam exoptata occasione publicum TIBI pignus piae venerationis, et perpetuae observantiae exhibere cupio.

Suscipe igitur, VIR SPECTABILIS, AC MAGNIFICE! suscipe aequo animo tenues hosce labores meos, non ut hisce novum TIBI accresceret decus; sed quo unicum valorem haecce folia repetant, velis itaque serena, ut soles, fronte acceptare, et concede, ut NOMEN TUUM MAGNIFICUM perpetuo vivat in animo

DEVINCTISSIMI
AUCTORIS.

Lecturo Salutem.

Jubent statuta publica pro assequenda dignitate Doctoratus Medicinae disquisitioni publicae opusculum submitteudi; svadent adjuncta privata, ad hancce dignitatem, quam citissime properare. En Lector Benevole! quod determinat, hasce lineas lucem conspicerere. — Ast profecto magnum opus! simulque arduum, ut tironis virium tenuitas satisfaciat scopo, qui est: ut Doctoris Medicinae lauream adspirans, aut Scientiae incrementa addere studeat sua dissertatione; aut salutiferae arti quidpiam emolumenti, largiatur. — Horum non immemor in eligendo themate dubium me haesitasse fateor: quid enim assumerem? cui et enucleando par essem, ut non solum scripsisse viderar; verum etiam fini hujus substrati pro viribus respondere conatus fuisse existimer. — Utrumque ergo serio animo volvens, candide decrevi: primo implendo me imparem esse. Quid enim novi Candidatus Medicinae studiorum cursu vix absoluto, tam Almae Scientiae addere poterit? ante-

quam, et praecepta hausta, ut ajunt: in succum, et sanguinem convertisset? Restitit adeoque posterius, ad quod implendum non Monographiam Morbi cujusdam selegi, quoniam vix ullus existit non et repêto exactissime lustratus; verum constitui tramitem minus calcatum ingredi elaborando Thema historicum.

Suscipe Lector amice! primos hos conatus literarios animo benigno, memor, quaeso, Romani poëtae Verborum:

Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas, erroneaque quaedam si inveneris, nolis severa mente judicium depromere, et humani quid mihi accidisse memento.

Dabam Pestini die 21. Augusti 1832.

Introductio.

Studium Historiae Medicinae, ad cognoscendum locum, ex quo, in quem devenerimus non summe utile esse, quis est? qui dubitet. — Verum enim vero via ad illud ducens non minus ardua, quam parum calcata offenditur; nolimus tamen ideo deterreri, et ne sit a nobis alienum Codices et antiquiorum, et recentiorum solertia indefessa volvere, ut sic fertilissimi emolumenti, summaeque remunerationis participes existere queamus: aut quis, conspiciens se ornatum Scientia, atque Experientia divi Hippocratis, verecundi Celsi, diu dominantis Galeni, immortalis Sydenhami, restauratoris Boerhaave, magni van Svieten, et plurimorum aliorum contrariae poterit esse sententiae? — Horum attentione dignissimorum virorum biographias publici juris facere intentionis eram; cum tamen super quocumque verba facere restrictus pagellarum mearum non concedat numerus, ceteros commendans successoribus selegi unicum, semperque mihi sit venerandum nomen Hippocratis.

Medicina ante Hippocratem.

Hanc breviter mihi attingere liceat, priusquam ad Medicinae Parentem deveniam. — Medicina generi hu-

mano coeva merito dicitur, semper enim erat, eritque illius necessitas; quid mirum? si videamus omnes aevi gentes eandem coluisse. Palmam tamen cunctis praeripuerunt Graeci; hi enim non solum fundatores Medicinae firmioris dici possunt, verum et promotores merito appellantur. Omnis pulchri summi amatores, non poterant non, et Medicinae rudimenta antiquissima recondita vetustate ad altiorem deducere gradum, et hoc respectu multum debemus

Asclepiadeis, scilicet Sacerdotibus in templis Aesculapio sacratis fungentibus. — Primus enim, qui inter Graecos excellebat, erat *Aesculapius*, secundum fabulosam antiquitatem filius Apollinis ex Leucippi Mosseniae Regis filia; secundum alios Aesculapius rex erat Thessaliae. Hic simplicissimam coluit Medicinam, et non aliis usus est remediis, quam paucis vegetabilibus. Cum tamen mente acuta, claroque iudicio ex parco quamvis apparatu selectum faceret felicem, post mortem inter Deos referebatur, plurimisque in locis illi Tempia exstruebantur. Sic magni nominis erat Fanum Epidauri in Peloponneso, in Civitate Argos, in insulis Cuidos, et Cos. Hic locorum constituti Ministri sanabant eorundem opem implorantes, et inscribebant tabulis in templo affigendis aphoristica brevitate omnes factas observationes. — Strictissimi in adimplendis officiis erant Sacerdotes insulam Cos inhabitantes. Non parum porro in acceptis referimus

Naturaephilosophiae, quae maxime sub Thalete Milesio, sub Pythagora, sub Empedocle docuit rerum cognoscere causas; cum tamen haec Philosophia mox Naturam derelinquere, et solum transcendentalibus speculationibus indulgere coepisset, ad ultimum plus

nocuit, quam profuit Medicinæ. — Sed et tertium nos ad gratiarum actionem stringit, videlicet

Gymnasia, seu instituta pro addiscendis multifariis corporis exercitiis destinata, hic locorum Diætetica, et Chirurgia majora in dies capessivit incrementa.

Tali sub rerum statu desiderabatur adhuc Vir, qui et ingenio valeret, et conscientia dignitatis suæ imbutus foret, ut cum propriis additamentis exstanti jam convenientem formam daret, sicque firma principia Medicinæ veræ conservatricis generis humani stabiliret. Providentia tamen non interruptim salutem populorum invigilans, et hoc beneficium non denegavit, et optimo tempore nasci jussit virum, reipsa Unicum, veramque Petram Medicinæ, ad cujus nunc vitæ historiam transibo.

Hippocratis Biographia.

Hippocrates in Insula Cos ex genere Sacerdotum, parente Heraclide ex antiqua stirpe Aesculapii, et matre Praxithea ex stirpe Heraclis ante Christum natum anno 460, secundum alios 456 genitus, vixit coævus Pericli, Socrati, Platoni, Thucydidi, Xenophonti, tempore belli Peloponesiaci, tempore, quo Romæ leges introducerentur, quo Perdicas Macedoniae præesset, et Artaxerxes in Persia regnaret. — Per parentem primis imbuebatur Medicinæ principiis, ab eo didicit morbos observare, plantas colligere, et medicamenta parare. Mortuis vero parentibus Athenas transivit, in cujus Gymnasio nobilem nactus est educationem; in medicina usus Moderatore Herodico Selymbriaco, in Philosophia, et Arte oratoria Gorgia Leon-

tino, terminatis hic studiis contulit se in septemtrionalem Graeciam, et alternatim jam in Thessalia, jam Macedonia, imo Thracia frugiferam instituit praxim, ipsam etiam Asiam minorem peregrinando lustravit. — Tempore Communis Calamitatis ubique consilio, et opera serviendo paratus, non solum ipse in curandis aegris solertissimus erat. sed et filios discipulosque auxilio omnem in partem dimisit. — Ob hunc indefessum agendi modum pluribus e Civitatibus publicae gratiae, maximique honores Eum manebant. Athenienses jus civitatis ei contulerunt, Coenses, Thessali, Argivi in honoribus ei exhibendis aemulabantur. Hoc modo acquisita fama, et conciliata dignitas non potuit non dispergi per Regna vicina, et in sequelam magni jam nominis est vocatus ad Regem Illyriae, invitatus ad Regem Paeoniae, imo suum quoque nominare voluit Rex Persarum: attamen vir hic Patriae amantissimus majoris habuit de Patria bene mereri, quam omnibus donis, summisque honoribus cumulari.

Luculenter e relatis patet: Hippocratem fuisse virum expertissimum, scientia, virtutibusque ornatissimum, humanitate insignem, Patriae studiosissimum, minime vero honorum, atque aeris cupidum.

Plurimis ita collectis observationibus, maxima instructus Scientia, firmaque experientia hausta in insulam, unde Sidus hoc in perpetuum radians Graeciae, totique orbi exortum, reversus est. Totum se ab hinc impendit erudiendo discipulos, conscribendo opera, ac conscripta in ordinem redigendo: Viro enim tanto non solum coaevis, sed et posteris vivere conveniebat. Hoc negotio detentus, cum semel adhuc Regiones sibi caras, fidosque testes suorum praeclare actorum invisere inten-

deret Larissae in Thessalia anno ante Christum 375, aetatis vero 85 e vivis decessit. Sepultus inter Larissam, et Gyrton. Filios reliquit duos, quorum unus Thessalus, alter Draco; et generum, qui Polybus vocabatur, omnes Medicos.

Hippocratis Opera.

His immortale sibi monumentum posuit, quae tamen proh dolor! multum ex originali sua forma deperdiderunt: ipsi enim filii, et gener Hippocratis, ut Galenus clare monet, plura addiderunt, alia immutarunt. Et ideo e numerosis operibus haec fere solum pro veris, et genuinis recommendari poterunt:

1. Hippocratis Aphorismi.
2. — liber de aëre, aqua, et locis.
3. — Prognosticon.
4. — liber secundus Praedictionum.
5. — — primus, et tertius de Epidemiis.
6. — de victu acutorum.
7. — de vulneribus.
8. — de fracturis ossium.

Libri de Medici Officina, de Jure jurando non videntur esse genuini, sic et plures alii pro conaminibus Hippocratis habiti.

Videntes ex his quantae frugis Hippocrates qua homo omnibus seculis fuerat, interest etiam Virum eximium qua Philosophum considerare.

Hippocratis Philosophia.

Multi Veteres, inter quos et Galenus, putarunt Hippocratis bene partam famam non sufficienter firmatam, nisi eundem simul magnum, ac profundi studii Philosophum dixerint. Et sane versatissimum in Philosophia se exhibuit, non quidem in ea tunc temporis vigente, et solum metaphysicis abstractionibus, inanibusque speculationibus referta; verum in Philosophia adplicata, ea nempe, quae utilitatem summam generi humano promittit. — Cum autem studium Medicinae ab antiqua illa Philosophia disjungeret, minime non perspexit: primum in altera fundari, minime eum latuit: ad justam ex crebris observationibus faciendam conclusionem maxime necessarium esse iudicium, Medicinae studium ita cum Philosophia minus extravagante conjunxit: sicque agendo rudem empiriam ad experientiam devexit, toti vero Studio ab inutilibus luxuriantis ingenii productis purgato liberiores apperuit campum. Non tamen omnes respuit doctrinas vigentis tunc Naturaephilosophiae: ex pluribus enim locis, uti Aph. V. 62 et 63 intelligitur eundem assumpsisse quatuor Elementa: ignem, aërem, aquam et terram; pluris tamen semper censuit horum qualitates, sic igni tribuit qualitatem calidam, aëri frigidam, aquae humidam, terrae siccam. Ast non substitit penes haec Empedoclis praecepta; verum his omnibus praefixit Supremum Principium, quod Naturam dicit, de hac sic se exprimit: Natura animalibus sufficit in omnibus, haec a se ipsa omnia scit. Habuit ergo Naturam pro Vi suprema, cui plures aliae subordinatae essent, et has in consensu ponere vitam. — Novit etiam vir hic vim attractionis, et repulsionis, quod ex operibus illius clucet. —

Consideranti haec dogmata facile palam fit, Hippocratem et qua Philosophum non fuisse mediocre, et hisce non solum Medicinae maxime consuluisse, verum et immortalitatem nominis stabilivisse.

Perpensis nunc perpendendis sub duplici respectu, videamus quantum valuerat qua Medicus.

Hippocratis Medicina.

Studium Medicinae tam extensum, tam momentosum, praeterea cognitiones Hippocratis in eodem tam fusae videntur postulare, ut singulos illius ramos singulatim pertractemus. Videamus ergo

a) Anatomiam,

cujus Hippocratem solum circumscriptas habuisse notiones, et lectio attenta librorum nobis relictorum, et considerata tunc temporis vigentia praejudicia comprobant. Leges etiam exstabant, quibus conformiter mortui quam citissime, simulque intacti sepeliendi essent, unde liquet: cognitiones anatomicas eum ex sola sectione animalium sibi comparare valuisse. Galenus tamen contrarium conatur demonstrare in Libro secundo de administratione anatomica. — *Osteologiam* sat perfecte novit, quod edocemur lectione Libr. de Vulneribus, et Ossibus fractis. Aliquam cognitionem etiam habuit de *glandulis, nervis, venis et musculis*. — Quod autem in Anatomia minus versatus fuerat, nec minimum splendori bene fundatorum meritorum detrahit; quoniam inter ramos Medicinae, in quibus omnis aevi medicis superior fuerat, non erat Anatomia.

b) Physiologia.

Haec quoque, ob basim imperfectam, imperfecta conspicitur. Sententiae hinc inde dispersae sunt vacillantes, incompletae, dubiae; ast recte per hanc iudicii sobrietatem, qua explicare noluit, quae non penetraverat, nobis se exhibuit admiratione dignissimum. Quot enim Viri inveniuntur? qui in tantis, ut Pater medicinae, perfecti tam modeste noverunt nisi in Hypotheses moderari. — Omnia illius operavolvendo vix aliud ad Physiologiam faciens invenimus, quam doctrinas *de Calore innato, et de Spiritu*. Priorem, ad quam corpus animale cum universo comparando pervenit, Aph. I. 14. ita commemorat. „Quae crescunt, plurimum calorem innatum obtinent, plurimo igitur indigent alimento; in senibus vero, cum paucus calor insit, idcirco sane paucis fomitibus indigent, a multis namque extinguuntur, eandem etiam ob causam neque senibus, quod eorum corpus sit frigidum, febres perinde acutae contingunt.“ Ex hujus Caloris innati evaporatione mortem deduxit. — Per doctrinam de Spiritu videtur intellexisse subtilem materiam aëream, quae juncta cum innato calore per venas non interruptim movetur, et a cujus plus, vel minus, aut a perturbato motu morbi proveniunt. Haec doctrina tardius originem dedit Medicinae pneumaticae.

Apparitiones singulares in corpore vivo ex observationibus Morborum cognitae digno conspexit oculo, minime vero explicationem earundem suscepit. Hic memorari meretur: *Consensus partium*, ex quo etiam indicationes desumebat, sic Aph. V. 50. dicit: „Mulieri si voles menstrua sistere, cucurbitulam, quam maximam ad nares appone.“ Ita etiam notum habuit:

post laesiones capitis convulsiones in opposito latere exoriri. — Fateri itaque debemus cognitiones illius Physiologicas exiles fuisse.

c) Pathologia.

Proponenti mihi, quid quantumve Hippocrates in Pathologia valuerat, liceat juxta principales illius partes progredi, et ita suscipiam investigandam

1-mo. *Aetiologiam*. In causis proximis morborum assignandis cautissimus erat Hippocrates; quare et Theoriae morborum, in illius operibus rarissimae, solum experientiae superstruuntur, et vix exstat locus, ubi hanc non secutus fuisset viam. — Primum locum in producendis morbis assignavit *humoribus*, uti: Sanguini, Muco, bili flavae, et bili atrae; adfert praeterea certas acrimonias, nec non complexum Spirituum (Enormon-principium vitale). — His innixus principis Theoriam febris ardentis sic concepit Libr. IV. de Victu acutorum: „Febris ardens fit, quum resiccatae venulae tempore aestivo, acres, et biliosos serosos humores ad se adtraxerint.“ — Theoriam Anginae eodem loco hisce exponit: „Angina fit, quum sub hycnem, aut vernum tempus multa, ac viscida fluxio e capite ad venas defluerit, eaque propter amplitudinem copiosiore fluxionem attraxerint; quum autem, quod et frigida, et viscida sit, obstruat, tum spiritus, tum sanguinis vias occludens, vicinas sanguinis partes cogit, ipsumque immobilem, ac stabilem efficit, quum frigidus natura sit, et obstruendi vi praeditus; ob id suffocantur livente lingua, et rotunda evadente, ac reflexa propter venas linguae sub-

jacentes. “ Hujus loci est etiam Theoria catarrhi, cujus genesim proponit, cum dicat Mucum acrem in cerebro secretum venarum ope ad varia loca deferri, ibique Morbos topicos producere.

Quo minus autem Doctrinam de causa proxima: eo fusius, et curatius eam de Causis remotis pertractavit, et in eo maximi omnes Medici convenerunt. — Perbene novit Hippocrates influxum vicissitudinum universi in corpus humanum: perspexit Vim loci, influxum vicissitudinum temporis et aëris, potestatem Climatis, potentiam Nutrimentorum, vivendi consuetudinis, aetatis etc. Peculiariter distinxit Constitutionem aëris, loci, et ventorum, et hisce posuit perennia fundamenta, quibus superaedificavit Sydenhamus, quae non neglexerat van Svieten, quibus utuntur recentiores. Vir hic insuperabilis primus agnovit *Constitutionem anniversariam*, et morbos notavit, in quos haec constitutio influat. Ille assignavit vim frigoris et Caloris in corpus humanum dicendo Aph. V. 16. „Calidum, eo frequentius utentibus, has affert noxias, carniū effacinationem, nervorum impotentiam, mentis stuporem, sanguinis profluvia, animi adfectiones, ad quae mors sequitur. Frigidum vero convulsiones, nervorum distentiones, denigrationes, et rigores febriles.“ Ita ostendit imperium vicissitudinum aëris, et temporis in constitutionem universalem inmutandam Aph. III. 15. „Ex anni conditionibus in totum magnae siccitates assiduis imbribus sunt salubriores, minusque lethales.“ Plurimum nocere dixit repentinas tempestatis mutationes, dicens Aph. V. 1. „Tempestatum anni mutationes potissimum morbos pariunt, et in ipsis anni tempestatibus magnae mutationes frigoris, et caloris, aliaque pro ratione ad hunc

modum. " Non minoris habuit singularitates ex aetate, sexu, habitu corporis in producendos morbos. Ex his certe circumspectum, et cunctis intentum agnoscimus Naturae investigatorem.

2-do. *Nosologiam*, quod attinet, haec ob mutilam Physiologiam minus perfecta fuit; novit tamen statum repletionis, et evacuationis universalis, ita etiam majorem, vel minorem impetum humorum, praecipue sanguinis, ad singularia organa. De divisione autem morborum minus sollicitus pluris fecit claram dare morbi imaginem, quam illius defigere nomen; neque aliam assumpsit divisionem, quam a decursu, nempe morborum acutorum, et chronicorum; quamvis saepe et causas in censum vocaret, maxime in subdivisionibus, juxta illud: Medicis deest Experientia, qua casus dignoscerent singulos, ubi debilitas sequela evacuationis vasorum, aut ubi effectus alicujus stimuli, vel doloris, et vehementiae morbi, et quid qualiave symptomata, morborumque genera natura, habitusque corporis nostri procreando par sit.

3-tio. *Semiologia* est, qua aeternum fulget Hippocrates. Quantacunque fide, quantave veneratione dignum enim divum censeamus Hippocratem, coronidem tamen suae perfectionis nobis in Semiologia reliquit. — Fidelis hic naturae observator ante omnia morborum symptomata distinctissime proposuit, ut taliter medicos ad hos in omni ambiguitate infallibiles duces attentos redderet. Quod tamen, ut perfectius praestare valeret, determinavit summum hunc naturae cultorem morborum tria stadia assumere, nempe: *Cruditalis*, ubi humor vitiatum omni, qua pollet vi, in vitam saevit; *Cocctionis*, in quo idem humor remi-

tenti virtuti vitali, et quam haec intendit, praeparationi paulatim cedit; *Crisis*, ubi idem humor in aegri salutem tandem e corpore eliminatur. — Porro, ut clarior adhuc esset: *dies criticos* signavit, observavit enim, quod febriles praesertim morbi certis diebus, uti: quarto, quinto, septimo, undecimo, decimoquarto, decimo septimo, vicesimo facilius, idque certius liberentur ab humore morbifico, aliis vero difficilius, minusque perfecte. — His nunc intentus, quidquid oculo Medici se sistere posset, fidelissime adnotavit pro amussi semper habens: Aegri habitum, illius aspectum, situm corporis, calorem, colorem cutis, mutationem circumferentiae, ita etiam evacuationes criticas, utpote: sudorem, urinam, alvum, haemorrhagias statum linguae; non neglexit respirationem, functiones animae et corporis; imo et docimasiam puris proponit ad cruendam lethalitatem Phthiseos, juxta illud Aph. V. 11. „In tabe vexatis si sputum, quod tussi rejiciunt, carbonibus infusum, gravem odorem emittat, et capilli e capite defluant, lethale est.“ — — Unica tamen series symptomatum attentionem hujus viri subterfugit, nempe Pulsus, sed nec ulla Semiologia unquam potuit hac doctrina citius carere, quam Hippocratis, quae praeter defectum memoratum omni desiderio major fuerat. Liceat aliqua in confirmationem asserti mei adferre, et omnis mox perspiciet Hippocratis Semiologiam nunc quoque medicis juste in deliciis, summeque necessariam esse.

In Libro de praenotionibus (Prognosticon) hoc modo se declarat: „In morbis acutis oportet hoc modo considerare: primum quidem aegri faciem, si sanorum similis sit, maxime vero sui ipsius: ita enim

optima erit. Summe autem contraria simili, pessima est. Erit autem talis, nasus acutus, oculi cavi, tempora collapsa, aures frigidae, et contractae, et imis partibus inversae, et cutis circa frontem dura, intenta, et arrida existens, et color totius faciei ex viridi pallidus, aut niger, aut lividus aut plumbeus. (*Facies Hippocratica* vulgo dicta) Si igitur in principio morbi talis fuerit facies, et nullo modo possibile fuerit, aliis signis conjectari, interrogare oportet, num vigilaverit homo, aut venter vehementer solutus fuerit, aut fames ipsum oppresserit. Et si quidem horum aliquid confessus fuerit, minus malum esse existimabit. Judicantur autem haec intra diem, et noctem, si ob causas, hujusmodi facies talis fuerit. Si tamen nihil horum esse dixerit, neque in praedicto tempore constiterit, nosse oportet hoc signum lethale esse. Si tamen morbo vetustiore triduo existente, aut quatruiduo, talis fuerit facies, interrogare oportet de his, de quibus supra praecepi, et alia signa considerare, quae in tota facie, et in corpore, et in oculis sunt. Si namque lumen refugiant, aut sine voluntate illachrymentur, aut pervertantur, alter altero minor fuerit, aut quae in his alba esse debent, rubescant, atque in iisdem venulae lividae, vel nigrae sint, aut sordes appareant circa oculos, aut etiam assidue mobiles, tumidis vel admodum cavi facti, aut squalentes, et obscuri fuerint, aut color totius faciei immutatus fuerit: haec omnia mala, et perniciosissima esse existimandum est. Sed et ipsas oculorum subapparitiones per somnos in hunc modum considerare oportet. Si namque aliquid ex albo subapparuerit, non commissis palpebris, non ob ventris fluxum, aut medicamenti potionem, vel non sic assveto dormire, malum signum est, et admodum exitiale. Si vero palpebrae, aut

labra, aut naris una cum alicujus alius signi accessione pervertantur, aut corrugentur, aut livescant: nosse oportet morti proximum esse. Lethale etiam est, si labia resoluta, et pendentia, et frigida, et albicantia fuerint. *Jacentem* autem oportet inveniri aegrotum a medico super latus dextrum, aut sinistrum, manibus, cervice, ac cruribus parum inflexis, et universum corpus molliter jacens. Sic enim plurimi sanorum decumbunt. Optimi autem sunt decubitus, qui sanorum decubilibus similes sunt. Supinum vero jacere, et manibus, et cervice, et cruribus porrectis minus bonum est. Si vero inveniatur nudos habens pedes, ubi non fuerint admodum calidi, et manus, et collum, ac crura inaequaliter disjecta, ac nuda, malum est. Anxietatem enim significat. Lethale autem est, etiam ore hiante assidue dormire. Pariter et crura supini jacentis vehementer inflexa, disjunctaque esse. Pronum vero in ventrem cubare, si modo per sanitatem assueverit, delirium, aut partium ad ventrem attinentium dolorem designat. Quod si, dum morbus viget, aegrotus velit residere, hoc in omnibus acutis morbis malum, in pulmonibus vero pessimum est. Stridere autem dentibus in febribus, nisi quis a puero assueverit, insaniam et mortem portentit. Sed quantum quidem ab utroque periculi immineat, praedicendum. Si vero et delirans hoc agat, id jam valde perniciosum est. Nec vero ignorandum, an ulcere, vel ante morbum, vel in ipso morbo nato laboret. Nam si homo moriturus est, lividum, et siccum aut pallidum et siccum ante mortem evadat. Caeterum de *manuum* gestibus, haec nosse oportet. Quoties in acuta febre, aut pulmonis inflammatione, aut insaniam, aut capitis dolore aegrum videris manus ante faciem attollere, et quasi muscas inani opera ve-

nari, et festucas carpere, atque floccos a vestibus, vel ab adjuncto pariete, si quae minuta eminent, evel-
 lere, ea omnia mala esse, et mortifera censendum. —
Sudores in omnibus acutis morbis optimi sunt, quum
 et diebus criticis proveniunt, et febrem prorsus au-
 ferant. Boni quoque, qui toto corpore manant, fa-
 ciuntque ut homo facilius ferat morbum. Qui vero
 nihil eorum effecerint, haud quaquam commodi viden-
 tur. Pessimi autem sunt frigidi, et qui circa caput
 tantum, et faciem, et cervicem oriuntur. Isti enim
 cum febris quidem acuta mortem, cum mitiori vero
 morbi longitudinem denunciant. Similiter, et qui in
 toto corpore eodem, quo et in capite modo proveni-
 unt. At qui illi ad instar prodeunt, quique solo in
 collo emergunt, mali sunt. Boni vero, qui guttatim
 stillant, et vaporem tollunt. Caeterum universalem su-
 dorum rationem novisse oportet. Fiunt enim aliqui
 propter corporum exsolutionem, alii vero propter in-
 flammationis vehementiam solent excitari. — Quod si
 caput, et manus, pedesque frigeant, ventre et lateri-
 bus calentibus, malum. Optimum vero totum corpus
 calidum, et molle aequaliter esse. Oportet autem eum,
 qui laborat, facile converti, et in assurgendo levem es-
 se. Sin autem tum reliquum, tum manus, pedesque
 graves esse videantur, majus periculum est. Mors con-
 festim exspectanda vero est, si praeter gravitatem, un-
 gues, digitique lividi evaserint. Pedes autem digiti-
 que penitus nigri minus perniciosi sunt lividis. Sed et
 alia signa considerare convenit. Nam si aeger malum
 leviter ferre videatur, atque signum aliquod salubre
 praeterea se ostendet, morbum in abscessum versum
 iri spes est, ex quo homo quidem incolumis evadet,
 partes autem corporis, quae nigredinem contraxere,
 decident. — *Sputum* in omnibus pulmonis, et lateris

doloribus celeriter, ac facile exspui oportet; et valde commixtum sputo flavum apparere. Si namque multo post doloris initium flavum exspuatur, aut fulvum, aut quod multam tussim excitet, neque valde commixtum, deterius est. Flavum enim si sincerum fuerit, periculosum; album autem, et viscidum, et rotundum, non bonum. Malum autem, et quod pallidum admodum, et quod spumozum est. Ast si adeo sincerum fuerit, ut et nigrum apareat, hoc illius deterius est. Malum quoque, si nihil expurgetur, neque projiciat pulmo, sed plenius in gutture ferveat. In omnibus autem morbis, qui pulmonem exercent, malum est, gravedines, atque sternutamenta praecessisse et consequi. In aliis vero maxime exitialibus morbis, sternutamenta utilia. Sputum vero flavum mixtum, cum paucis sanguine in peripneumonicis, si inter initia edatur, salutare est, et valde confert; si vero septimo die, vel etiam serius procedat, securitatis minus est. Omnia autem sputa mala sunt, quae dolorem non sedant, pessima vero nigra, ut descriptum est; omnium autem, quum exscreantur optima, quae dolorem sedant. — Attamen satis: fusior enim et nunc jam evasi, quam fuisset propositi mihi; non tamen metuo, ut Tu L. B. meae ob rerum praestantiam, prolixitati dedigneris.

Videmus ex hinc: Hippocratem genio illo singulari, quo donatus revera Medicinae rationalis Fundator evaserat, veritates quasi e tripode protulisse summas. Et ita velis benevole me porro sequi.

d) Therapia.

Tali cognitioni Naturae non potuit non optimum quoque curandi modum subjungere, et certe genium

suae (imitationis dignissimae) Therapiae perbene exprimit, dicendo: „Morbi curandi sunt respiciendo ad Universalialia, et singularia.“ Hoc asserto aequè procul distat ab infructuosis hypothesis, quam a rudi empiria. — Vir summus in arte medica generalia quaedam principia sibi praefixit. Sic convictus erat de veritate in rerum Natura fundata, quod contraria contrariis curari debeant, nam Aph. II 22 dicit: „Morbos ex repletionè curet evacuatio; sic eos, qui ex evacuatione fiunt, repletio; et in ceteris contrarietas remedio est.“ Omne remedium sit in ratione aequali cum magnitudine Morbi, et non sit repentinum, dicit enim „Periculosum est confertim, et repente vacuare vel implere, vel calefacere, vel refrigerare, vel utcumque corpus aliter movere. *Omne siquidem nimium Naturae inimicum.* Verum quod paulatim fit, securum est; tum vel maxime, si quis ab uno ad alterum transierit. „Porro:“ Cum quis facit recta ratione omnia, neque tamen pro ratione succedat, non est ad aliud progrediendum, si manet, quod ab initio visum est.“ Non tamen cogitandum Hippocratem Therapiam mere expectativam exercuisse, nam certe et maxime heroica adplicare novit, ubi indicatio exposceret; hoc sensu Aph. I. 23. ait: „Quae procedunt copia minime aestimanda; sed ut qualia, expedit, prodeant; et aeger facile ferat, atque, ubi ad animi defectionem usque educere oportet; id etiam faciendum, si aeger sufficere queat.“ Videmus ergo in indicationibus, aegrorum maxime vires respexisse. Hujus loci est quoque istud: „Quae Medicamenta non sanant, ea ferrum sanat. Quae ferrum non sanat, ea ignis sanat. Quae vero ignis non sanat, ea insanabilia reputare oportet.“

Consideratis his generalibus ad specialia transeundum; et quoniam Hippocrates simplicissimam sequens distinctionem Morborum, nempe: acutorum, et chronicorum, primos prae aliis attenta observatione scrutatus fuisset, hic quoque, cum solum Acutos lustratos conspexeris, velis contentari.

Ad Morbos acutos plurimam convertit attentionem, cumque in his per excellentiam *Vim naturae Medicatricem* conspiceret, omni tempore, omnique loco hanc solummodo qua securissimam et infallibilem ductricem sequi adnitus est. — Et sane non destituebatur remuneratione, merita enim illius de genere humano comparata eo adhuc vivente summa cum veneratione agnoscebantur; Doctrinae vero in emolumentum omnium generationum a maximis omnis temporis Medicis sancte servabantur, grate agnoscuntur nunc, pie prosequuntur olim. — Verus hic Naturae imitator huic fidit in omnibus, solum id egit, quod haec indicaret, et tunc solum agendum suscepit, ubi haec non sufficere videretur. Hoc sensu ait: „Quae judicationem subeunt, aut perfecte jam subierunt, ea neque moveto, neque Medicamentis, necque aliis irritamentis innovato; sed finito. Quae educere oportet, quo maxime vergunt, eo ducito per loca convenientia. Cocta medicamento educito, ac moveto, minime cruda; neque per initia, nisi suapte impetu ad excretionem ferantur, quod fere non accidit.“ — Hisce continetur Hippocratis Doctrina de crisis, et haec certe in perpetuum contra inpios impugnatores tuebitur illius jura. — Has Crises vero luculentissime in Morbis acutis, qui decursum brevem habent observat, Aph. II 23. “Morbi acuti intra dies quatuordecim judicatione terminantur; qui periculum minantur; et qui prognostica sive fausta, sive contra mi-

nime certa admittunt Porro: „Morborum acutorum non in toto certae sunt praenunciationes, neque salutis, neque Mortis. Horum mutationes maxime diebus imparibus; sed et paribus contingere possunt; verum in utroque casu possunt esse letales.“ Agnovit ergo et irregularitatem dierum criticarum, et plane defectum earundem.“

In tractandis vero Morbis summi fecit *Diaetam*, cujus auctor dici potest Hippocrates; ipse hoc asserit, et Galenus confirmat: Veteres enim hanc partem Medicinae neglexerunt. — Principales quasdam stabilivit regulas: Ne aeger a consuetudine multum recedat, ita se exprimens: „Quae ex longo temporis intervallo asveta sunt, quamvis deteriora, insvetis minus molesta esse solent.“ Omnis excessus nocet, sic Aph. II. 3. 4. „Somnos, vigilia, utraque modum excedentia, malum denunciant. Neque satietas, neque fames, neque aliud quidquam bonum, quod supra Naturae modum fuerit.“ — Sani nunquam utantur Medicamentis, dicit enim: „Qui bene habito sunt corpore, ad Medicamenta moleste habent.“ — Strictam diaetam sani minime observent, quoniam errores gravius ferunt.

Specialis Diaeta in morbis acutis dirigebatur semper eo, ut Naturae in obeundo officio auxilio esset: quare ad crises promovendas Potus refrigerantes, mucilaginosos signavit. Hujus generis erat: Decoctum Hordei excorticati nomine Ptisana veniens: hujus Ptisanae erat triplex species, nempe: *Ptisana tota*, ubi hordeum cum 12 partibus aquae ad disparitionem granorum coquebatur, *Ptisana collata* a crasiore parte separata, et *Ptisana seu aqua hordei*. Habuit dein po-

tum ex melle, vel et Oxymelle et aqua, admisit etiam vinum, ubi urinae pellendae essent. Semper tamen haec acutissime adaptavit Constitutioni aegri, Decursui Morbi etc. — Victus etiam in genere viribus sit correspondens, parcus in morbis acutis, neque semper idem pro diverso morbi gradu; dicit desuper sequentia Aph. I. 7. „Cum Morbus est peracutus extremos protinus obtinet labores, et extreme tenuissima victus ratione necessario utendum. Cum vero non est, sed pleniorum victum adhibere concessum est: tam a tenui victu se subducere oportet, quum Morbus ab extremis recesserit „ideo in Acme Morbi victus sit parcissimus, juxta illud “ Cum morbi summa est vehementia tunc vel tenuissimo victu uti est necesse., — In diaeta tamen Casui individuo multum attendendum esse docuit, porro respexit vires aegri, durationem morbi, aetatem, habitum corporis etc. Concessit praeter memorata: Lac, aquas soterias, balnea, et lotiones.

Diaeta omni parte absoluta ipsam *methodum mendi* adgredimur. Hippocrates pro principali Officio habuit: observare Naturam, moliminibus illius invigilare. — Cum videret; haec molimina naturae semper in sanitatem restituendam tendere, permotus est ad haec verba: „Morbis natura medetur.“ — Cum morborum acutorum tria agnosceret stadia seu Periodos, consentaneum illi etiam videbatur per singulam periodum vires naturae eruere, effectusque colligere, ubi dein necesse fuerit, languentem erigere, excedentem compescere, nuncquam tamen proficuis moliminibus adversari; imo haec adjuvare praecipit sequentibus: „Quo natura vergit, eo ducenda.“ — Ideo in Periodo cruditatis nunquam suscepit evacuationes, dicit enim solum matura educenda esse: „Concocta me-

dicari, atque moveri oportet, non cruda, neque in principiis, modo non turgeant; plurima vero non turgent. — Ut his conformiter ageret, in hac periodo vias lubricas, atque liberas reddere conabatur, ut sic Concoctionis et Criscos stadium praepararet. Praeparavit autem vario modo pro diversitate individualis casus: ubi repletio aderat, ibi evacuare; ubi evacuatio praecesserat, ibi replere studuit; ubi vomitus affligeret aegrum, ibi diarrhoeam ciere intendit. et contra.

Ad dilucidanda dicta nonnulla breviter attingam:

Evacuatio Sanguinis principalis illi fuerat in morbis acutis gravibus, ubi individuum plethoricum robustum fuerat, et quidem in loco parti adfectae vicinissimo. Sic in Angina commendat sectionem venae lingualis praemissa venesectione in brachio; quantitatem etiam ex gradu morbi determinavit. Erant in usu Venesectiones omnibus in locis. ubi haec conspicerentur vasa: porro locales etiam depletiones instituebantur, Cucurbitae cruentae perbene noscebantur.

Evacuatio tubi alimentaris per Emesim, et Alvum instituebatur, ubi ex Tubo cibario evacuandum esset, quod morbum posuit, vel humor multum destructus ibi haereret; Svasit tamen magnam attentionem ad Clima, anni tempus, tempestatem, aetatem infirmi, et indolem morbi; dein ut neutra, minime vero evacuatio per alvum, modum excedat. Etiam eam esse seligendam Evacuationem, quae per ipsam indicatur Naturam. Nam quo Natura vergit, eo duenda; prius tamen lubrica est reddenda via, quaecunque illa sit; si per os purgandum fuerit alvus re-

tinenda, si per alvum fiat evacuatio, intestina sunt reseranda. — Ad emesim movendam utebatur plerumque domesticis: aqua tepida, titillatione faucium vel digito, vel penna perficienda; mixtum ex aqua, melle et aceto saepe dabatur, rarioribus in casibus Aerugo adplicationem invenit. — Ad alvum leniter movendam adhibebant similia, aut succos plantarum, vel harum etiam Decocta; hujus generis plantae erant: Mercurialis annua, Beta alba cum melle, vel et sale communi, eodem scopo Lac, et quidem asininum, adplicationem invenit. — Ad alvum fortius ciendam drastica adhibuit. Cautus hic naturae Scrutator blandissima in morbis acutis ordinavit; nihilominus non abstinuit a medicamentis etiam heroicis, ubi indicationem invenit; sic frequentem fecit usum drasticorum, ubi in morbis chronicis fortior concussio corporis esset necessaria, semper tamen cum cautela, et ideo his praemisit emollientia, humefacientia; indicatissima solum adplicuit; sic Veratrum album, Helleborum orientalem, et nigrum, frequentius adhibuit, quam Peplum (s. succus Euphorbii Pepli). Prioribus saepe addita sunt: Semina Sesamoidis, Semina Athamantae Cretensis, Sem. Anisi etc.

Evacuatio Urinae s. Diuresis quoque certa exposcebat remedia, et hic primum tenere locum Cantharides, ex quibus tres dentis alis et pedibus in copia quadam aquae conterebantur, et in hydropo uno haustu absumebantur; solitum etiam erat, potus quosdam ex Allio Cepa, Porro, et Apio graveolente exhibere, quibus aliquid mellis additum fuerat.

Diaphoretica specifica non noscebantur Hippocratis tempore: totum tamen regimen in morbis acutis,

qui per eminentiam sudore solvebantur, eo erat directum, ut Crisis haec benefica subsequeretur. — *Sputa* etiam ut sudorem, indirecto modo conabatur accelerare.

Externe plura adplicuit, utpote: Epithemata sicca, et humida, cataplasmata, inunctiones cum oleo, collyria, linctus, Pessaria etc. Metallica remedia pauca novit Hippocrates, uti: Vitriolum Cupri nativ. Aeruginem, Plumbum et Alumen, quibus omnibus usum habuit in indicationibus, ut apud Medicos nostris temporibus contingit. — Ex his praegressis, notiones etiam in *Pharmacologia*, quas Hippocrates habuit, patent.

Haec praemissa rite perpendenti pronuncandum est: Merita Hippocratis in Pathologia, Diaetetica, Semiologia, et Medicina practica omni laudi esse superiora, eumque harum doctrinarum fundamenta posuisse.

Hic finem meae dissertationi imponere volenti se offert quaestio: an Hippocrates etiam in Chirurgia versatus fuit?

Hippocratis Chirurgia.

Hippocrates etiam Chirurgiae erat gnarus, et qui in acutis morbis sanitatem blandissimis reducere conatus fuit; etiam ferro, igne ad idem praestandum non recusavit uti: in libr. de Officina Med. plura inveniuntur data ad idem comprobandum. Invenitur ibi locorum

Trepanatio, cujus indicationem invenit in omni penetrante Capitis laesione; monet autem, ut intra tres dies instituatur, quia secus prosper exitus non sequetur. Haec doctrina per Hippocratem fere exhausta. — *Fracturas* ossium per extensionem, et contraextensionem, leviq̄ue apparatu ligamentorum sanabat; tempus etiam novit, intra quod ossa concresecunt; imo addit hanc concretione[m] multum modificari per Aetatem, sexum, influxusque alios. — *Luxationes* majores artificiosis machinis; cas vero minorum articulationum simplici adparatu restituit. — *Cauteris* saepe erat usus, qua revellentibus, uti in Rheumate, Ischiade. — In omni majori laesione injunxit quietem, et naturalem situm partis laesae, praeterea dietam assignavit strictam. Adhibuit porro Cataplasmata, interne purgantia maxime in vulneribus Capitis, aut si Erysipelas ex saburra gastrica accesserit. — Novit porro, omne vulnus contusum solum per supurationem sanari.

Epilogus.

En L. B. succinctam Historiam *divi Parentis Medicinae*, qui velut benignus genius non solum Scientiae functionum sani, aegrive corporis, sed et arti adflicti organismum pristinae integritati restituendi recte eam impertivit directionem, qua utraque generi humano quam maxime salutaris evaderet. — Hic suscepit dignissimam suae virtutis, atque ingenii curam, ut Empiriam Asclepiadum examini rationis subjiceret, et Theorias Philosophorum in Experientia fundaret. — Hic erat, qui de vi naturae medicatrice convictus, summum officium Medici judicavit, hanc eandem assidue observare, effectusque status aegri sanctissime no-

tare; qui semiologiae corporis infirmi per stabilitam Experientiam, perque nova inventa novum splendorem, majoremque certitudinem addidit. — Hic erat, qui diaeteticas Medicorum gymnasticorum regulas ad firma devexit principia, et eo morborum curae principaliter consuluit. — Hic erat, qui tam multiplicem influxum tempestatis, anni temporum, Climatis, Ventorum, aquae, consuetudinis, rationisque vivendi, in Morbos sagacissime perspexit. — Hic erat, qui primus universales medendi regulas stabilivit, et ita firmam basim pro universali Therapia posuit. — Tandem *Hippocrates* erat, qui piam imitationem Naturae Medicorum fidei mandavit, quive cunctas artificiales Methodos Naturae subjiciendas esse, injunxit. Hunc omnes veri Medici sequebantur, comitantur, grate prosequuntur, in eo omnes consentientes quod impossibile sit: meliorem insequi. — Ast proh dolor! horum illustrium virorum numerus circumscriptus est; et saepe longiores periodi praeterlapsae sunt, in quibus et unus numeraretur, cujus labores dirigerentur in conservationem sanctae nobis relictæ haereditatis, imo quod pejus: de die in diem exsurgunt novae sectae, novi impugnatores contra divum Hippocratem, Medicinae Parentem. Et haec conspiciens verbis immortalis mei olim Moderatoris, *Ph. C. Hartmann* finire mihi liceat: „Atque per tot discrimina rerum eo tandem pervenimus, ubi nunc versamur, et ubi Medicina inter speculationem sublimem, et empiriam rudem continuo fluctuans, paucos modo cultores numerat, qui ratione et experientia ducibus, vitae et morbi scientiam ita perfecerunt, ut firmum arti salutiferae fundamentum praebent; medicumque talem constituant, ut eorum, quae in mortalium salutem molitur, rationem reddere valeat: dum interea illorum, qui Medicinam faciunt, pars longe ma-

ior, sive Medicinam hippocraticam, sivi Naturae philosophiam praetendant, sive angustam de contrastimulo, aut sanguinolentam Broussaisii de congestione et inflammatione doctrinam, vel et coccam Homocopathiam caeca fide sequantur, nil nisi rudem ad lectos aegrorum empiriam exercet.

Literatura.

- J. **H**eurnius. Oratio de Medicinae origine etc. Leidae. 1608.
- B. Moser. Quadriga Medicinae triumphantis etc. Coloni. 1645.
- B. Albinus. De ortu, et progressu Medicinae. Francof. et Lugd. Batav. 1702.
- G. Goldner. De Medicinae origine. Gera. 1712.
- Fr. Börner. Programa de vera Medicinae origine. Wittenb. 1754.
- Alb. ab Haller. Bibliotheca medicinae practicae etc. Bernae. 1776—1788.
- K. Sprengel. Versuch einer pragmat. Geschichte der Arzneykunde. 1821.
- K. Sprengel. Beiträge zur Geschichte der Medezin. Halle. 1794.
- A. Kecker. Die Heilkunst auf ihren Wegen zur Gewisheit. Gotha. 1808.
- T. F. K. Hecker. Geschichte der Heilkunde. Berlin. 1822—1829.
- Hippocratis opera omnia. Genevae. 1662.
-